

AGNIESZKA PRZYWARA

**„PRZYJACIEL CHRZEŚCIJAŃSKIEJ PRAWDY” NAJSTARSZE
POLSKIE CZASOPISMO TEOLOGICZNE: STUDIUM
W OPARCIU O EGZEMPLARZE PRZECHOWYWANE
W BIBLIOTECE ITPIWSD W RZESZOWIE**

Ludzkość od dawna dążyła do wypracowania umiejętności sprawnego przekazywania nie tylko informacji bieżącej, ale także takiej, która mogła być użyteczną w pełniejszym wymiarze. Chodzi tu o szeroko rozumianą edukację, formację, a także swoiste oświecenie większej grupy odbiorców. Taką rolę przyjęła na siebie prasa, która doskonale sprawdzała się w pełnieniu funkcji czysto informacyjnej. Jednakże wiele dziedzin i gałęzi nauki dążyło do tego, by utworzyć swoje poważne czasopismo, które zaspokajałoby głębsze potrzeby odbiorców, wychodzące poza uzyskanie tylko krótkich informacji dnia codziennego.

Tego typu wydawnictwo pretendowało do roli kształtowania postaw, określonych wzorców zachowań, a także zapoznawania czytelnika z reprezentowaną przez organ wydający dziedziną wiedzy czy nauki.

Wśród instytucji, które od początku miały silny wpływ na zachowania społeczno-moralne, zawsze wysoko stał Kościół katolicki, który, troszcząc się o właściwe kształtowanie sumień i postaw swoich wiernych, upatrywał w takiej formule szerokie pole dla ewangelizacji, formacji i wychowania.

MGR AGNIESZKA PRZYWARA, mgr bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, pracownik Biblioteki Instytutu Teologiczno-Pastoralnego i WSD w Rzeszowie. Zajmuje się informacją naukową oraz bibliologią. Jej szczególną pasją są stare druki i troska o kulturę języka polskiego. Kontakt: anesa.hirt@gmail.com

Jako że instytucja kościelna rządzi się swoimi prawami, także prasa, uważana za katolicką, podlega pewnym normom i rygorom. Według biskupa Adam Lepy prasa katolicka to taka, która jest drukowana cyklicznie i publicznie upowszechniania za zgodą władz kościelnych. Jest to także zgodne z 216 kanonem Kodeksu Prawa Kanonicznego, który mówi, iż żadna inicjatywa czy działanie nie mogą przypisywać sobie miana katolickiego bez zgody kompetentnej władzy kościelnej¹.

Wyraźne początki czasopiśmiennictwa teologicznego w Polsce sięgają lat 30. i 40. XIX wieku, choć już w XVIII stuleciu ukazywało się sporo periodyków redagowanych i wydawanych przez instytucje zakonne, głównie przez pijarów i jezuitów².

Pierwsze czasopisma katolickie były pierwotnie przeznaczone bardziej dla duchowieństwa niż dla odbiorcy masowego. Podejmowały głównie tematyką biblijną, liturgiczną i teologiczną, choć pojawiały się w nich także pewne sprawy bieżące. Zadaniem tych wydawnictw była odpowiednia formacja kapłanów, którzy tak zdobytą wiedzę mieli później przekazywać dalej.

Organami odpowiedzialnymi za redakcję i wydanie były głównie kurie diecezjalne bądź seminaria duchowne.

Najstarszym czasopismem teologicznym ukazującym się na ziemiach polskich był kwartalnik „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”, założony w Przemysłu w 1833 roku przez późniejszego biskupa przemyskiego, księdza Michała Korczyńskiego³. I choć czasopismo przetrwało tylko do roku 1840, jest pierwszym, które dało początek piśmiennictwu teologicznemu w Polsce⁴.

1. A. Lepa, *Katalog prasy katolickiej w Polsce*, Łódź 1994, s. 4.

2. E. Kristanova, *Ilustrowany tygodnik społeczno-kulturalny i literacki „Tęcza” (1927–1931): wprowadzenie do monografii*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum” 2002. [z.] 11, s. 115.

3. Korczyński, Michał Tomasz Wincenty herbu Sas, krypt. X.M.K.B.P, ur. 13 grudnia 1784 r. w Tarnowcu (Tarnawcu, Tarnowicach) k. Tarnowa, zm. 8 października 1839 r. w Przemysłu. Biskup diecezji przemyskiej od roku 1834 do 1839. Działacz kościelny, pisarz i tłumacz. Święcenia kapłańskie przyjął w 1808 roku w Wiedniu. W tym samym roku uzyskał stopień doktora teologii. W latach 1810–1812 był katechetą i nauczycielem języka greckiego w przemyskim gimnazjum. W 1812 roku objął probostwo w Zagórsku k. Mielca, tam też opiekował się księgozbiorem Ossolińskich co wpłynęło na jego głębokie zainteresowanie nauką i literaturą. W roku 1818 powrócił do Przemysłu, gdzie został mianowany prałatem scholastykiem. Od roku 1820 piastował urząd dziekana i prokuratora dóbr kapituły. Jego działalność literacka przejawiała się głównie w tłumaczeniach a także płodnej twórczości pisarskiej. Od 1833 r. wydawał pierwsze polskie czasopismo teologiczne „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”, w którym publikował swoje liczne artykuły. Jako biskup był dobrym administratorem diecezji. Za jego rządów w Przemysłu powstała m. in. szkoła dla organistów. Zob.: R. Leszczyński, *Korczyński, Michał*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, szp. 836–837; tenże, *Korczyński Michał Tomasz Wincenty*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, Wrocław [i in.] 1968, s. 52–53; K. Haptaś, *Miejsce urodzenia biskupa przemyskiego Michała Tomasa Wincentego Korczyńskiego (1784–1839)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 93 (2010), s. 87–90.

4. Kolejnymi tytułami, jakie ukazały się na ziemiach polskich, były m. in.: „Archiwum Teologiczne” (1836) wydawane w Poznaniu przez ks. Jana Nepomucena Jabczyńskiego (zob.: F. Lenort,

Charakterystyka czasopisma

Założyciel pisma, ks. Michał Korczyński, podejmując się utworzenia wzmiankowanego tytułu, dążył do podnoszenia poziomu intelektualnego nie tylko duchowieństwa diecezjalnego, ale także wyższych warstw społecznych. Redagowany przez niego oraz księży współpracowników kwartalnik, stawiał sobie za cel bycie solidnie opracowanym periodykiem, który skupiał się głównie na sprawach bezpośrednio związanych z Kościołem. Wynikało to z tego, iż na terenie zaboru austriackiego obowiązywała ścisła cenzura prewencyjna, która na podstawie ustawy zobowiązywała wszystkich wydawców do publikowania tylko takich tekstów, które w oparciu o opinie cenzorów nie zawierały treści zagrażających porządkowi publicznemu⁵.

Pierwszy numer czasopisma ukazał się na początku 1833 roku pod tytułem: „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy. Czasopismo Teologiczne dla oświecenia i zbudowania kapłanów najprzód, a potem katolickich chrześcijan. Ułożone przez X. Michała Korczyńskiego, Doktora s. Teol. Dziekana kat. Przemyskiego. Rocznik I. Zeszyt I. Styczeń, luty, marzec. W Przemysłu w Drukarni Biskupiej Obr. Gr. kat. 1833”⁶.

W pierwszym numerze został zamieszczony artykuł wstępny, informujący o planowanym układzie czasopisma. Redakcja, oprócz cen przedpłaty i częstotliwości ukazywania się pisma, zaznaczyła, iż kwartalnik będzie wydawany na dobrej jakości papierze, co świadczyło o poważnym traktowaniu nie tylko samego wydawnictwa, ale i czytelników, których chciano zachęcić do prenumerat⁷.

Układ pisma odnosił się do ważnych kwestii teologicznych, moralnych, duszpasterskich i pastoralnych. Wydawca przyjął także za cel, by na łamach przedstawiać życiorysy sławnych ludzi, godnych naśladowania, przybliżyć czytelnikom dobrą literaturę, jak również informować o sprawach bieżących związanych z życiem i działalnością Kościoła⁸.

„Archiwum Teologiczne” w latach (1836–1837), czyli u początków czasopiśmiennictwa katolickiego w Poznaniu, „Ecclesia: studia z dziejów Wielkopolski” 2012, t. 7, s. 189–213), „Pamiętnik Religijno-Moralny” (1841) wydawany w Warszawie i prawie równocześnie powstały miesięcznik „Pielgrzym”, także wydawany w Warszawie; zob.: Cz. Lechicki, *Polskie czasopiśmiennictwo katolickie w latach 1833–1914*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1983, t. 22, z. 1, s. 19–20.

5. J. Wróbel, *Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2004, nr 1, s. 64.
6. „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” (dalej: PChP), I(1833), z. 1, s. 1 (we wszystkich tytułach i cytatach zachowano pisownię oryginalną).
7. J. Kwolek, „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”: szkic monograficzny pierwszego polskiego czasopisma teologicznego, „Nasza Przeszłość” 43(1975), s. 202.
8. Tamże, s. 202–203.

Czasopismo wychodziło w latach 1833–1840, w formacie *octavo* – 8°. Pierwszy zeszyt obejmował 120 stron i był podzielony na sześć działów. Druk prosty, bez rycin, urozmaicony tylko nielicznymi, skromnymi lecz gustownymi ozdobnikami, na papierze czerpanym. W każdym kolejnym zeszycie/roczniku, zachowano taki sam wygląd zewnętrzny. Przez osiem lat ukazywania się tytułu, wydano 32 zeszyty w pełnych ośmiu rocznikach. Każdy zeszyt w obrębie rocznika zachowywał własną paginację. Czasopismo było pomyślane jako kwartalnik – cztery zeszyty w ramach rocznika. Liczba stron w poszczególnych rocznikach wahała się pomiędzy 410 a 500. Wyjątkiem są roczniki 1838 (516 s.) i 1840 (906 s.). Całe wydawnictwo przez osiem lat ukazywania się osiągnęło 4212 stron¹⁰.

Każdy rocznik posiadał motto, które umieszczone było na versie strony tytułowej pierwszego zeszytu danego rocznika. W pierwszym roczniku za motto posłużyły słowa z dzieła z II wieku autorstwa męczennika Justyna „Dialog z Żydem Tryfonem”¹¹:

*Pragnąłbym wielce, by wszyscy idąc podobną iak ia drogą, niezbaczali od nauki zbawiciela. Zamyka ona bowiem w sobie straszliwy iakiś Maiestat, a przytem równie iest zdolną do poruszenia umysłów tych ludzi, co od prawey do obłąkali się drogi, iak napawa słodyczą serca onych, którzy ią rozważają*¹².

W kolejnych rocznikach jako motta użyto fragmentów z Listów apostołskich. W ostatnim roczniku, wydanym w roku 1840, nie umieszczono motta.

Głównym autorem większości artykułów zamieszczanych na łamach czasopisma był ks. Michał Korczyński. Pewnym jest, iż sam zredagował cały pierwszy i najprawdopodobniej drugi rocznik, o czym świadczą wpisy w tytułach wszystkich zeszytów, gdzie zawarto informację, iż treść została ułożona przez samego założyciela pisma. Na przełomie roku pierwszego i drugiego wydawania „Przyjaciela”, w sytuacji, gdyby czasopismo miało powodzenie, ks. Korczyński obiecuje dobrać sobie współpracowników. Od roku 1835 pod artykułami pojawiają się

9. *Octavo* [tzw. „ósemka”], format bibliograficzny, termin używany dla określenia wielkości książki, zależny od wielokrotności złożenia arkusza papieru. Odnosił się głównie do druków wydanych na papierze czerpanym, publikowanych do końca XVIII. Jednak często określenie to stosuje się także do druków późniejszych. W związku z tym, iż papiernie dostarczały arkusze bez ustalonych wymiarów, pochodne od nich formaty książek osiągały różne rozmiary, np. 8° mogła mieć wysokość od 18 do 25 cm. Zob. *Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer [i in.], Wrocław 1971, szp. 722–723.

10. J. Kwolek, „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”, s. 203.

11. Justyn Męczennik, *1 i 2 Apologia ; Dialog z Żydem Tryfonem*, Warszawa 2012.

12. PChP, 1(1833), z. 1, s. 2.

inicjały ks. Korczyńskiego (X M.K.B.P.) dla odróżnienia go od innych autorów, co oznacza, że zespół redakcyjny poszerzył się o nowych piszących¹³.

Wśród autorów publikujących na łamach „Przyjaciela” wymienia się kilkanaście nazwisk. Całe grono współpracowników liczyło dwadzieścia jeden osób – dwudziestu kapłanów i jedną osobę świecką. Praca tych osób na rzecz czasopisma bardzo odciążała redaktora naczelnego, który przez pierwsze dwa lata sam kompletował każdy numer. Również stworzenie takiej dużej grupy osób zajmujących się nauką spowodowało powstanie osobnego środowiska naukowego, które miało wielki wkład w rozwój teologii. Przyczyniło się to również do wzrostu rangi przemyskiego Instytutu Teologicznego¹⁴.

Pismo redagowane przez ks. Michała Korczyńskiego stawiało sobie za cel ukazywanie całego bogactwa religii chrześcijańskiej. Dlatego też oprócz interesujących artykułów pisanych przez założyciela i jego współpracowników, w periodyku zaczęto umieszczać wraz z tłumaczeniami teksty encyklik i listów pasterskich. Ukazywały się one cyklicznie w każdym roczniku, (za wyjątkiem szóstego i siódmego). W sumie na łamach przemyskiego czasopisma opublikowano dwie encykliki i szesnaście listów¹⁵.

Nakład „Przyjaciela Chrześcijańskiej Prawdy” liczył kilkaset egzemplarzy. Stałych prenumeratorów było w różnych okresach ukazywania się czasopisma od 248 do 414. Większość z nich pochodziła z terenu ówczesnej diecezji przemyskiej. Prenumeratorów periodyku można podzielić na kilka grup. Głównymi odbiorcami pisma były oczywiście osoby duchowne – biskupi (z diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego, archidiecezji lwowskiej a także diecezji tarnowskiej, krakowskiej oraz przemyskiej i lwowskiej obrządku grekokatolickiego) i kapłani diecezjalni i zakonni. Prenumeratorów świeckich było w sumie piętnastu. Oprócz tego stałymi odbiorcami pisma od trzeciego rocznika były dwie księgarnie. Spis wszystkich prenumeratorów był regularnie zamieszczany na końcu każdego rocznika. Wyjątek stanowił rocznik siódmy (1839), w którym taki spis się nie pojawił¹⁶.

W roku 1840 został złożony ostatni rocznik czasopisma. Pomimo dobrej pozycji na rynku wydawniczym i szerokiego zainteresowania wśród czytelników „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” zakończył swoją edycję. Główną

13. J. Kwolek, „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”, s. 211.

14. S. Zych, B. Walicki, *Pierwsze polskie czasopismo o charakterze naukowym „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” (1833–1840)*, [w:] *Czasopisma archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego*, Lublin 2014, s. 250–251.

15. Tamże, s. 269.

16. J. Kwolek, „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”, s. 230–231.

przyczyną upadku pisma była śmierć założyciela i redaktora naczelnego bpa Michała Korczyńskiego. Brak osoby księdza Korczyńskiego, który wspierał wydawnictwo nie tylko swoją twórczością, ale często też finansowo, osłabił możliwości dalszego utrzymania periodyku. Grono tworzących redakcję, współpracujących z biskupem Korczyńskim autorów, nie było w stanie na dłuższą metę kontynuować wydawania „Przyjaciela”. W ostatnim roczniku, znacznie obszerniejszym niż poprzednie, zamieszczono prawdopodobnie wszystkie przygotowywane materiały i artykuły. Na zamknięcie wydawnictwa wpłynęła ostatecznie postawa nowego biskupa, Franciszka Ksawerego Zachariasiewicza, który nie skłaniał się do utrzymania czasopisma¹⁷.

Upadek pisma wpłynął negatywnie na całe środowisko naukowe Przemyśla. Dopiero po wielu latach, gdy na czele diecezji stanął ks. biskup Józef Sebastian Pelczar (1900–1924), odrodził się ruch wydawniczy. Wprawdzie „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” nie miał szans już na reaktywację, ale nowy biskup zadbał, by diecezja miała swoje pisma. Zapoczątkowana w 1901 roku „Kronika Diecezji Przemyskiej” wychodzi do dziś jako „Kronika Archidiecezji Przemyskiej”. Na tradycji pierwszego przemyskiego czasopisma zasada się także założony w roku 1987 periodyk „Premisla Christiana” oraz rocznik „Resovia Sacra” wydawany od 1994 roku w diecezji rzeszowskiej¹⁸.

Egzemplarze przechowywane w Bibliotece ITPIWSD

Biblioteka Instytutu Teologiczno-Pastoralnego i Wyższego Seminarium Duchownego istnieje od roku 2013, kiedy to doszło do połączenia dwóch księżnic – Instytutu i WSD. Główny zrąb księgozbioru stanowiła dawna biblioteka WSD, która w roku połączenia liczyła ok. 39 000 woluminów. Od samego początku seminaryjna księżnica gromadziła, oprócz druków zwartych i zbiorów specjalnych, także wydawnictwa ciągłe. Większość znajdujących się tutaj czasopism to periodyki o charakterze naukowym. Wśród wielu interesujących tytułów Biblioteka ma w swoich zbiorach egzemplarz najstarszego czasopisma naukowego wydawanego w Przemyślu w latach 1833–1840 pt. „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”¹⁹. Periodyk trafił do tutejszej księżnicy w drodze daru od

17. S. Zych, B. Walicki, *Pierwsze polskie czasopismo o charakterze naukowym*, s. 272–273.

18. J. Kwolek, „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”, s. 234; S. Zych, B. Walicki, *Pierwsze polskie czasopismo o charakterze naukowym*, s. 277–278.

19. A. Przywara, *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie : dwadzieścia lat istnienia*, „Resovia Sacra” 18–20(2011–2013), s. 415.

nieustalonego formalnie darczyńcy. Najprawdopodobniej został przekazany przez ks. abpa Józefa Michalika z diecezji przemyskiej²⁰.

ROCZNIK I 1833 – zeszyty 1–4; współprawne tworzące jeden blok, oprawa tekturowa obłożona papierem marmurkowym karagenowym²¹, grzbiet obciągnięty brązowym płótnem. Takim samym płótnem zostały wykończone narożniki oprawy. Brzegi kart zdobione nakrapianym wzorem w kolorze granatowym. Na grzbiecie zachowana naklejka papierowa z tytułem i numerem rocznika. Stan zachowania oprawy dobry, z lekkim uszkodzeniem tylnej okładziny (naddarty papier).

ROCZNIK II 1834 – zeszyty 1–4 (brak z. 4); egzemplarze oddzielne, w złym stanie technicznym, liczne ślady zalania, nierówne obcięcie bloku czasopisma.

ROCZNIK III 1835 – zeszyty 1–4 (brak z. 3); egzemplarze oddzielne, stan zachowania średni, w czwartym zeszycie niestaranne obcięcie bloku kart. W zeszytach 1 i 2 na wewnętrznej stronie okładki zapis własnościowy:

(1) *P. Grodecki*²² 18/8 835;

(2) *P. Grodecki nom. coop. Przeworsi. 11/8 835.*

ROCZNIK IV 1836 – zeszyty 1–4; egzemplarze oddzielne, w zeszytach nieporozcinane karty. Na dole okładki zeszytu 2 zapis czarnym atramentem

20. Tamże, s. 413.

21. Papier powstały w wyniku marmurkowania, tzn. barwienia papieru poprzez maczanie w farbach pływających na powierzchni specjalnego kleistego roztworu powstałego na bazie tzw. karagenu lub gumy tragantowej. Zob. T. Windyka, *Przyczynek do dziejów technik zdobienia papierów*, „Rocznik Muzeum Papiernictwa” 2007, t. 1, s. 23–33; E. Pokorzyńska, *Z dziejów introligatorstwa warszawskiego XIX i I. połowy XX wieku*, Katowice 2009, s. 33, kps.

22. Ks. Paweł Grodecki – ur. 1812 r. w Głogowie, w cyrkule rzeszowskim, s. Tadeusza, mieszczanina. W 1829 r. ukończył naukę w Gimnazjum w Rzeszowie, następnie przez dwa lata kształcił się w Instytucie Filozoficznym (prawdopodobnie w Przemysłu). W 1831 r. podjął studia w Instytucie Teologicznym w Przemysłu oraz formację przygotowującą do kapłaństwa w tamtejszym Seminarium Duchownym. Świecenia kapłańskie przyjął w 1835. Po święceniach pracował jako wikariusz w Przeworsku (1835–1838), administrator w Wyszatcach (1838–1839), wikariusz i tymczasowy katecheta szkoły głównej w Jaśle (1839–1840), katecheta Gimnazjum w Samborze (1840–1845), tymczasowy katecheta w Rzeszowie (1845), katecheta w Gimnazjum w Przemysłu (1845–1849), zm. 15 sierpnia 1849 r. w Babicach. Zob. Archiwum Archidiecezjalne w Przemysłu, *Liber Ordinatum*, t. 2, s. 1-3; Archiwum Wyższego Seminarium Duchownego w Przemysłu, *Album Auditorum Theologiae in Instituto Premisliensis 1833-1836 : Anno 1835*, poz. 6; *Schematyzmy Diecezji Przemyskiej za lata 1835-1850*, passim; *Absolwenci c. k. Gimnazjum w Rzeszowie w latach 1790-1859*, [w:] *Księga Jubileuszowa Liceum Konarskiego w Rzeszowie*, red. J. Świeboda, Rzeszów 2008, s. 437.

– *Dubiecko*, na dole okładki zeszytu 3 zapis czarnym atramentem – *Nozdrzec*, u góry strony zapis ołówkiem – *Nozdrzec 1963*.

Na stronie tytułowej zeszytu trzeciego zapis własnościowy czarnym atramentem:

*x. J. Szymczakiewicz*²³ – *pleban w Nozdrzcu [obok parafa]*.

ROCZNIK V 1837 – zeszyty 1–4; współprawne, tworzące jeden blok, oprawa tekturowa obłożona papierem marmurkowym karagenowym, grzbiet obciągnięty brązowym płótnem. Takim samym płótnem wykończone narożniki. Na grzbiecie nalepka papierowa z tytułem i numerem rocznika. Brzegi kart zdobione nakrapianym wzorem w kolorze granatowym. W miarę dobry stan techniczny rocznika.

ROCZNIK VI 1838 – zeszyty 1–4; egzemplarze oddzielne, bardzo zły stan techniczny, liczne ślady zalania i pleśni. Brak tylnej okładki w zeszytcie drugim. Na stronie tytułowej zeszytu czwartego nieczytelny zapis nazwiska z parafą.

ROCZNIK VII 1839 – zeszyty 1–4; współprawne, tworzące jeden blok, oprawa identyczna jak rocznika I i V – tektura obłożona papierem marmurkowym karagenowym, grzbiet obciągnięty brązowym płótnem. Takim samym płótnem wykończone narożniki. Brzegi kart zdobione nakrapianym wzorem w kolorze granatowym. Na grzbiecie papierowa nalepka z tytułem i numerem rocznika.

ROCZNIK VIII 1840 – zeszyty 1–4; współprawne, tworzące jeden blok, oprawa tekturowa obłożona papierem marmurkowym karagenowym w kolorze brązowym, mocno zniszczonym na tylnej okładzinie. Narożniki wykończone brązowym płótnem. Grzbiet obciągnięty brązowym płótnem imitującym cienką skórę. Na środku grzbietu wytłoczony tytuł i numer tomu. Litery wybarwione na złoto. Na stronie tytułowej pierwszego zeszytu wpis czerwonym

23. Ks. Józef Szymczakiewicz – ur. 1800 r. w Kańczudze, syn Wawrzyńca, mieszczanina (bednarza). Absolwent gimnazjum rzeszowskiego. Naukę kontynuował w Instytucie Teologicznym w Przemyślu. Świecenia przyjął w roku 1825 z rąk arcybiskupa Ankiewicza we Lwowie. W tym samym roku został mianowany administratorem parafii w Dynowie. W 1830 r. przyjmuje funkcję wikariusza. Od 1832 przeniesiony na probostwo w Nozdrzcu. Zmarł 25 marca 1856 r. Zob. *Schematyzmy Diecezji Przemyskiej za lata 1826–1833*, passim; B. Łopuszański, *Udział księży diecezji przemyskiej w konspiracjach galicyjskich w latach 1831–1946*, „*Nasza Przeszłość*” t. 43 (1975), s. 196; A. Motyka, *Duchowni wyświęceni w łacińskiej diecezji przemyskiej w latach 1788–1834*, Rzeszów 2015, s. 54.

długopisem: *Dla Biblioteki Kapitulnej otrzymałem od P. Władysława Ząbka z Błażowej 18/III/1963 Poniżej podpis: [nieczytelny skrót] Bialic*²⁴.

Trudno dziś orzec, jakie byłyby koleje przedstawionego czasopisma, gdyby miało szansę ukazywać się dłużej. Na pewno jego obecność na naukowym rynku wydawniczym mocno odcisnęła się na kolejnych periodykach, które pojawiły się w późniejszych latach, co wyraźnie zostało zaznaczone w przedmowach do owych wydawnictw²⁵. Zaniechanie wydawania „Przyjaciela Chrześcijańskiej Prawdy” spowodowało, iż po latach czasopismo to stało się przestarzałe i nieaktualne. Coraz mniej osób sięgało do artykułów publikowanych na jego łamach. Egzemplarze tego prestiżowego w połowie XIX wieku czasopisma, ginęły bezpowrotnie, jako bezwartościowa makulatura. Stąd dziś kompletne roczniki są rzadkością. Tym bardziej zasadnym wydaje się, by to co ocalało, zachowywać a także by przybliżyć historię i wartość pierwszego naukowego pisma teologicznego, jakie ukazywało się na terenie diecezji przemyskiej.

24. Ks. Dominik Bialic – ur. 1912 r. w Błażowej, absolwent gimnazjum rzeszowskiego. W 1931 roku rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Instytucie Teologicznym złączonym z Seminarium Duchownym w Przemyślu. Po IV roku wysłany na dalsze studia na jezuicki uniwersytet w Innsbrucku (Austria). Świecenia kapłańskie przyjął w roku 1936. Dwa lata później uzyskał stopień doktorski. Po powrocie z Austrii był kapłanem bpa F. Bardy, potem wikarym w Strzyżowie i Żurawicy, od XI 1944 r. etatowym katechetą w Gimnazjum Kupieckim i Handlowym w Przemyślu. W 1949 roku otrzymał propozycję głoszenia wykładów z dogmatyki w Seminarium Duchownym we Wrocławiu, ale ze względu na brak zgody bpa F. Bardy nie przyjął tego stanowiska. W roku akademickim 1949/1950 rozpoczął zajęcia w miejscowym Instytucie Teologicznym z etyki i historii filozofii (do 1975). Od 1952/1953 prowadził lektorat z j. niemieckiego. W 1955r. został mianowany kustoszem Muzeum Diecezjalnego, w 1959 kanonikiem gremialnym katedralnej kapituły przemyskiej, a w związku z tym opiekunem jej biblioteki i archiwum kapitulnego, mieszczącego się w archiwum diecezjalnym. Był także dyrektorem Związku Misyjnego i Związku Mszalnego, referentem do spraw kultu maryjnego i spraw mariologicznych, kierował pracami związanymi z procesem beatyfikacyjnym na terenie diecezji, ks. J. Balickiego i s. Leonii Nastał służebniczki. Dużo publikował. Zmarł nagle 1 sierpnia 1987 r. Zob. A. Szal, *Duchowieństwo diecezji przemyskiej o.ł. w latach 1918–1939*, wyd. 2, Przemyśl 2005, wg indeksu; T. Śliwa, *Ks. Dominik Bialic (1912–1987)*, „Premisla Christiana” t. 1, 1987/88, s. 177–182; Tenże, *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 8: 1981–1993, pod red. J. Mandziuka, Warszawa 1995, s. 62–64.

25. J. Kwolek, „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”, s. 235.

„PRZYJACIEL CHRZEŚCIJAŃSKIEJ PRAWDY” THE OLDEST POLISH THEOLOGICAL PERIODICAL: A STUDY BASED ON COPIES STORED IN THE LIBRARY OF THE THEOLOGICAL AND PASTORAL INSTITUTE AND THE SEMINARY OF RZESZÓW

Summary

Explicit beginnings of theological journalism in Poland date back to the 30s and 40s of the 19th century. The oldest periodical related to the activity of Catholic Church was, issued in the Przemyśl diocese in the years 1833-1840, quarterly “Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”. This periodical, founded by a priest Michał Korczyński, was aimed to rise the intellectual level not only of the diocesan clergy but also of the higher social classes.

In the Library of the Theological and Pastoral Institute and the Seminary of Rzeszów is stored a copy of the periodical issued for eight years, which is the foundation of Polish theological journalism. This article is aimed to bring this periodical, forgotten today, important for the development of scientific literature.

Słowa kluczowe: „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”, Biblioteka ITPiWSD w Rzeszowie, polskie czasopisma teologiczne

Key words: “Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”, Library of the Theological and Pastoral Institute and the Seminary of Rzeszów, Polish theological periodicals

BIBLIOGRAFIA

- Absolwenci c. k. Gimnazjum w Rzeszowie w latach 1790–1859*, [w:] *Księga Jubileuszowa Liceum Konarskiego w Rzeszowie*, red. J. Świeboda, Rzeszów 2008, s. 437.
- Archiwum Archidiecezjalne w Przemyślu, *Liber Ordinatum*, t. 2, s. 1–3.
- Archiwum Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu, *Album Auditorum Theologiae in Instituto Premisliensis 1833–1836: Anno 1835*, poz. 6.
- Encyklopedia wiedzy o książce*, red. A. Birkenmajer [i in.], Wrocław 1971, szp. 722–723.
- Haptaś K., *Miejsce urodzenia biskupa przemyskiego Michała Tomasza Wincen- tego Korczyńskiego (1784–1839)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 93 (2010), s. 87–90.

- Justyn Męczennik, *1 i 2 Apologia ; Dialog z Żydem Tryfonem*, Warszawa 2012.
- Kristanova E., *Ilustrowany tygodnik społeczno-kulturalny i literacki „Tęcza” (1927–1931): wprowadzenie do monografii*, „Acta Universitatis Lodzianis. Folia Librorum” 2002. [z.] 11, s. 115–126.
- Kwolek J., „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy”: szkic monograficzny pierwszego polskiego czasopisma teologicznego, „Nasza Przeszłość” 43(1975), s. 201–236.
- Lechicki Cz., *Polskie czasopiśmiennictwo katolickie w latach 1833–1914*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1983, t. 22, z. 1, s. 19–42.
- Lenort F., „Archiwum Teologiczne” w latach (1836–1837), czyli u początków czasopiśmiennictwa katolickiego w Poznaniu, „Ecclesia: studia z dziejów Wielkopolski” 2012, t. 7, s. 189–213.
- Lepa A., *Katalog prasy katolickiej w Polsce*, Łódź 1994.
- Leszczyński R., *Korczyński Michał Tomasz Wincenty*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 14, Wrocław [i in.] 1968, s. 52–53.
- Leszczyński R., *Korczyński, Michał*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2002, szp. 836–837.
- Łopuszański B., *Udział księży diecezji przemyskiej w konspiracjach galicyjskich w latach 1831–1946*, „Nasza Przeszłość” t. 43 (1975), s. 171–197.
- Motyka A., *Duchowni wyświęceni w łacińskiej diecezji przemyskiej w latach 1788–1834*, Rzeszów 2015.
- Pokorzyńska E., *Z dziejów introligatorstwa warszawskiego XIX i 1. połowy XX wieku*, Katowice 2009, kps.
- Przywara A., *Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie: dwadzieścia lat istnienia*, „Resovia Sacra” 18–20(2011–2013), s. 409–420.
- Schematyzmy Diecezji Przemyskiej za lata 1826–1833*, passim.
- Schematyzmy Diecezji Przemyskiej za lata 1835–1850*, passim.
- Szal A., *Duchowieństwo diecezji przemyskiej o.ł. w latach 1918–1939*, wyd. 2, Przemyśl 2005, wg indeksu.
- Śliwa T., *Ks. Dominik Białic (1912–1987)*, „Premisla Christiana” t. 1, 1987/88, s. 177–182.
- Śliwa T., *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 8: 1981–1993, pod red. J. Mandziuka, Warszawa 1995, s. 62–64.
- Windyka T., *Przyczynek do dziejów technik zdobienia papierów*, „Rocznik Muzeum Papiernictwa” 2007, t. 1, s. 27–38.
- Wróbel J., *Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2004, nr 1, s. 64–66.
- Zych S., Walicki B., *Pierwsze polskie czasopismo o charakterze naukowym „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” (1833–1840)*, [w:] *Czasopisma archiwów, bibliotek i muzeów Kościoła katolickiego*, Lublin 2014, s. 233–291.